

Єфименко Т. М.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

РЕФЛЕКСІЯ ОБРАЗНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ГОТИЧНОМУ РОМАНІ

Анотація. Статтю присвячено аналізу образності англomовних готичних романів. Своєчасності дослідженню додає й той факт, що воно здійснюється на теренах новітньої лінгвістичної парадигми, що дає змогу глибше поринути у лінгвокогнітивні, семіотичні та комунікативно-прагматичні властивості рефлексії образності готичного роману.

Ключові слова: лінгвокогнітивний, семіотичний та комунікативно-прагматичний підходи, рефлексія, образність, англomовний готичний роман.

Постановка проблеми. Проблематика роботи зумовлена загальним спрямуванням сучасних лінгвістичних студій на встановлення та обґрунтування змін у функціонуванні одиниць мовної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З'ясування когнітивно-прагматичної ролі образотворчих засобів у текстах готичних романів уможлиблюють їх адекватну інтерпретацію. Значення роботи визначається тим, що її результати і висновки є певним внеском у розвиток когнітивної лінгвістики (встановлено засоби рефлексії образності в англomовному готичному романі). З огляду на семіотику, проаналізовано знакову природу образності готичного роману шляхом встановлення характеру взаємодії різних мовних кодів, утілених в його когнітивно-семіотичній структурі). З боку прагматичної лінгвістики з'ясовано комунікативно-прагматичні стратегії образних засобів в англomовному готичному романі. Основні положення роботи можуть бути застосовані в написанні наукових робіт із проблеми інтерпретації художнього тексту.

Метою статті є розкриття прагматичного потенціалу образності з метою виявлення прихованих смислів, яких вона набуває у художньому тексті, за допомогою лінгвокогнітивного, семіотичного та комунікативно-прагматичного підходів.

Виклад основного матеріалу. Готичний роман – своєрідне культурно-літературне явище, для якого характерне, насамперед, розроблення мотивів і тем, пов'язаних із надприродними, містичними явищами, що визначає модус оповіді – створення атмосфери страху і незрозуміння, жаху і таємниць. Вивчення механізму мовного втілення реалій дійсності, з точки зору індивідуально-авторського сприйняття світу, є трендом сучасної лінгвістичної науки. Образність як спосіб відображення зовнішнього світу в англomовних готичних романах постає утворенням, що акумулює різноманітні ознаки явищ, фрагментів оточуючої дійсності у повному обсязі чуттєвого сприйняття, переломленого крізь призму художньої свідомості автора [6].

У когнітивній лінгвістиці, спрямованій на пояснення характеру взаємодії між мовою і мисленням, проблема образності набула особливої актуальності у зв'язку з новим підходом до її тлумачення у світлі теорії концептуальної метафори (М. Freeman, М. Johnson, G. Lakoff, М. Turner) та метонімії (Z. Kovecses).

Сутність семіотичного підходу полягає у визначенні знакової природи образності готичного роману шляхом встановлення характеру взаємодії різних мовних кодів, утілених у його когнітивно-семіотичній структурі (С.Г. Шурма, А.С. Слухай).

З огляду на комунікативно-прагматичний підхід, досліджуємо образні засоби як такі, що актуалізують певні інтенції автора. Важливою складовою частиною образності готичного роману вважаємо способи репрезентації інформації з урахуванням прагматичної спрямованості тексту, інтенцій автора й особливого контексту з метою досягнення певного перлокутивного ефекту, що базується на рефлексії образності готичного роману. Рефлексія є моделлю мислення, що уможлиблює внутрішнє сприйняття та оцінювання категорій фантастичного, містичного та таємничого [6].

У ХХ ст. дослідження образності отримують розвиток у розвідках науковців, які сповідують новітній підхід до вивчення цих явищ, прагнучи зафіксувати семантику тропів, побудувати їх базовий словник, описати типи слів та синтаксичних конструкцій, на тлі яких реалізуються тропи, схарактеризувати тропи як елементи соціально-ідеологічної оцінки (В.П. Григор'єв). Опис різноманітних функцій, які виконують тропи, дає змогу відійти від емпіричного етапу в їх дослідженні й приступити до побудови сучасної теорії тропів як засобів художнього мислення [4, с. 144].

Залучення методологічного апарату когнітивної поетики, яка спрямована на розкриття способів вербалізації знань у художньому тексті (Л.І. Белехова, С.В. Волкова, О.П. Воробйова, Л.В. Димитренко, С.О. Жаботинська, В.І. Карасик, О.С. Маріна, Г.М. Передерій, І.А. Редька, О.Г. Скідан, Н.В. Ярова), уможлиблює новий погляд на тропічні засоби, вже досить детально вивчені в рамках традиційної лексичної семантики (Р.З. Гінзбург, О.О. Тараненко) та стилістики (М.Г. Аратян, Є.Г. Рябцева).

У когнітивному ракурсі образність є елементом художнього тексту, що передає знання про світ, бачення світу, переломлене крізь призму художньої свідомості автора [1, с. 56]. Отже, структурний аналіз семантики тропів та фігур, спрямований на визначення набору семантичних ознак, що містяться в їх складниках, та порядку їх організації на різних рівнях тексту, виявляється недостатнім для визначення змісту й смислу з метою пояснення механізмів формування нового значення в художньому тексті, оскільки підґрунтям такого аналізу слугує логіко-поняттєве теоретичне моделювання зв'язку мови та мислення, котре не враховує властивостей повсякденного пізнання (когніції), яке пов'язане з накопиченням досвіду й знання. За думкою Л.І. Белехової, емпіричний або досвідний підхід тлумачення семантики тропів та фігур у когнітивній лінгвістиці спирається саме на принцип когніції та принцип досвіду, що вимагає нового розуміння проблеми мовного значення [1; 5; 6].

У когнітивному підході до тлумачення природи тропів та фігур є багато спільного й відмінного, що зумовлено тим, який з аспектів досліджується та в якому ракурсі бачення він висвітлюється. Спільними для всіх підходів є основні засади, сформульовані в когнітивній науці. Перш за все, це трактування значення мовної одиниці як когнітивного творення (construal), що конструюється за допомогою мисленнєвої діяльності, а не міститься в номінативній одиниці [1, с. 71]. Таке розуміння виходить із положення про «тілесність» (body in the mind, embodied mind), матеріальність поняттєвої системи людини, що означає осмислення навколишнього світу через фізично-тілесний досвід, внаслідок чого й виникає «втілене розуміння» (embodied understanding) [10, р. 174].

Посилення виразності мови досягається різними засобами, наприклад, використанням тропів, або так званих лексичних засобів створення образності, де одним із найбільш поширених видів тропів є метафора. У ХХ ст. на тлі розвитку нових напрямів метафора стає для лінгвістики загалом об'єднуючим феноменом, дослідження якого започатковує розвиток когнітивної науки [1, с. 87].

Концептуальна метафора є засобом пошуку й відображення особливого типу знання, яке отримується через особистий й колективний досвід людини у процесі освоєння нею навколишньої дійсності. Вона відбиває когнітивну здібність людини до концептуалізації (осмислення) й категоризації (класифікації) знань про об'єкти, явища й події реальності [1, с. 155].

На відміну від семіотичного та комунікативно-прагматичного підходів, застосування ідей когнітивізму в лінгвістиці припускає відмову від суворого вичленування меж окремих значень полісемантичності лексики і протиставлення різних стилістичних засобів за подібністю, суміжністю й іншим традиційним параметрами [8, с. 58].

З точки зору семіотичного підходу, готика як своєрідне культурно-літературне явище є інформаційною знаковою системою, в якій за допомогою особливих кодів створені сценарії людської поведінки та закони соціуму. Загалом готика є поліковим простором. Саме в знаках людина відбирає і структурує свої знання про світ і свій досвід.

Семіотичні дослідження розглядають всі феномени готики як факти, які стають зрозумілими за допомогою не лише вербального, а й невербальних кодів. Отже, семіотичний підхід спирається на положення про те, що готичний роман говорить символами і знаками, тому, вивчаючи знакові системи, можна виявити їх глибинні смисли, витягуючи ту чи іншу інформацію [6].

Суть семіотичного підходу в дослідженні рефлексії образності готичного роману полягає у визначенні знакової природи образності шляхом встановлення характеру взаємодії різних мовних кодів, втілених в його когнітивно-семіотичній структурі. Такий підхід спрямований на розкриття тих механізмів, які забезпечують становлення і функціонування образів як символів загальнолюдської культури, тобто глобальних символів, або окремого мовного співтовариства, або ж конкретного автора, визначаючи своєрідність індивідуально-авторського осмислення картини світу в художньому тексті [6].

Сучасна лінгвістична прагматика є наукою, що досліджує функціонування мовних знаків у процесі взаємодії комунікантів з урахуванням їхніх особистісних характеристик і ситуації спілкування [9, с. 104]. У руслі нашого дослідження вивчаємо когнітивно-прагматичний підхід до дослідження образності як підґрунтя рефлексії.

Вважаємо, що художній текст, зокрема текст готичного роману, в контексті автора, читача та культури, що його створює, можна розуміти як прагматично зумовлене мовлення, якому притаманна певна інтенція [9, с. 104]. Вибираючи образні засоби, автор передбачає емоційну реакцію адресата та рефлексію образності через неможливість автоматизму сприйняття тропів та фігур. Зважаючи на таке розуміння художнього тексту, до найбільш істотних факторів, що впливають на рефлексію образності, належать саме прагматичні [6].

Однак із метою опису комунікативної ситуації як когнітивно-прагматичного фактора створення художнього дискурсу їх можна звести до двох визначень:

1) ситуація є відрізком, частиною дійсності, що відображається в мові та утворюється в результаті координації матеріальних об'єктів та їх станів [2, с. 360]; ситуація є подією, що відбита в змісті висловлювання і безпосередньо з мовною поведінкою комунікантів не пов'язана [3, с. 67];

2) ситуація відображена у висловлюванні дійсності, де остання розуміється як «релевантні екстратекстуальні мовні та позамовні обставини» [10, р. 4], «сукупність реальних умов протікання комунікації» [7, с. 73].

Висновки.

1. Дослідження образності у парадигмі лінгвістики зумовило вивчення цього поняття у лінгвокогнітивному, семіотичному та прагматично-комунікативному аспектах. Аналітичний огляд науково-теоретичних розвідок із когнітивної лінгвістики дає змогу стверджувати, що, відповідно до найбільш поширеного підходу, основною метою когнітивного напрямку є встановлення й опис моделей концептуалізації об'єктивної реальності залежно від особливостей світовідчуття і світосприйняття як окремого індивіда, так і культурного співтовариства загалом.

2. Суть семіотичного підходу до вивчення образності англійських готичних романів полягає у визначенні знаковою природи образності шляхом встановлення характеру взаємодії різних мовних кодів, втілених в його когнітивно-семіотичній структурі. Такий підхід спрямований на розкриття тих механізмів, які забезпечують становлення і функціонування образів готичного роману як символів загальнолюдської культури, тобто глобальних символів, або окремого мовного співтовариства, або ж конкретного автора, визначаючи своєрідність індивідуально-авторського осмислення картини світу в художньому тексті.

3. З огляду на комунікативно-прагматичний підхід, розуміємо, що художня комунікація – це більше ніж діалог, оскільки вона об'єднує автоадресацію з неозначеним широким адресатом, оскільки в художньому мовленні суміщаються два канали комунікації, тобто представлені два адресати: внутрішній – автор, та зовнішній – читач. Художньому мовленню властиві пріоритет точки зору автора, обізнаність автора про предмет, про який йдеться, наявність свідомості автора про екстралінгвальну ситуацію, позиція автора щодо адресатів.

4. Образність у готичних романах виникає через особливості лінгвокреативного мислення, яке зумовлене властивостями людського знання.

Література:

1. Белехова Л. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.04 / Л. Белехова. – К., 2002 – 476 с.
2. Гак В. Высказывание и ситуация / В. Гак // Проблемы структурной лингвистики. 1972. – М. : Наука, 1973. – С. 350–372.

3. Гальперин И. Информативность единиц языка / И. Гальперин. – М. : Высшая школа, 1974. – 175 с.
4. Григорьев В. Поэтика слова (На материале русской советской поэзии) / В. Григорьев. – М. : Наука, 1979. – 343 с.
5. Грузенберг С. Гений и творчество: основы теории и психологии творчества / С. Грузенберг. – Л. : Изд-во П.П. Сойкина. – 254 с.
6. Єфименко Т. Лінгвокогнітивний підхід до аналізу образності в англомовному готичному романі / Т. Єфименко // Актуальные научные исследования в современном мире. IScience.IN.UA. г. Переяслав-Хмельницкий, 2016. – Вып. 9(17), ч. 3. – 55 с.
7. Колшанский Г. Контекстная семантика / Г. Колшанский. – М.: Наука, 1980. – 149 с.
8. Лакофф Дж. Теория метафоры / Дж. Лакофф, М. Джонсон: [сборник: пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / вступ. ст. и сост. Н. Арутюновой; общ. ред. Н. Арутюновой и М. Журиной]. – М. : Прогресс, 1990. – 512 с.
9. Соколовська С. Історія становлення лінгвістичної прагматики в зарубіжній і вітчизняній науці / С. Соколовська // StudiaPhilologica. – 2012. – С. 101–107 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [Bhttp://elibrary.kubg.edu.ua/1486](http://elibrary.kubg.edu.ua/1486).
10. Johnson M. The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination / M. Johnson. – Chicago: Chicago University Press, 1987. – 227 p.

Єфименко Т. Н. Рефлексія образності в англоязычному готическом романе

Аннотация. Стаття посвящена аналізу образності англоязычних готических романов. Своєчасності дослідженню надає той факт, що воно здійснюється на просторах найновішої лінгвістическої парадигми, що дозволяє глибоже погрузитися в лінгвокогнітивні, семиотическіє і комунікативно-прагматическіє свойства рефлексії образності готического роману.

Ключевые слова: лінгвокогнітивний, семиотический і комунікативно-прагматический підходи, рефлексія, образність, англоязычний готический роман.

Yefymenko T. Reflection of imagery in the English-speaking Gothic novel

Summary. The article is devoted to the analysis of imagery of English-speaking Gothic novels. The timeliness of the study is also attached to the fact that it is carried out in the vastness of the newest linguistic paradigm, which allows us to delve deeper into the linguocognitive, semiotic and communicative-pragmatic properties of reflecting the imagery of the Gothic novel.

Key words: linguocognitive, semiotic and communicative-pragmatic approaches, reflection, imagery, English-speaking Gothic novel.